

Чех тілін екінші тіл ретінде оқитын оқушыларға арналған тілдік көмек

Тілдік көмек (Білім туралы заңның 16-бөліміне сәйкес)

Жаңадан келген шетелдік оқушылар заң бойынша тегін тіл курсына алуға құқықтары бар. Чех Республикасында ұзақ уақыт өмір сүрген және чех тілінде сөйлей алатын, бірақ чех тіліндегі күрделі тапсырмаларды және басқа пәндерді оқуға білімі жеткіліксіз оқушылар не болмақ? Оларға тіл курстары қамтамасыз етіле ме? Қамтамасыз етілсе, ол қандай болмақ? 20-бөлімге сәйкес тілдік білім беру курсына қатысуы қиынға соғатын оқушылар не істейді (олар мектепте жалғыз ба)?

Білім туралы заң мен орындалатын ережелерге байланысты **2016 жылдың қыркүйек айынан** бастап тілдік нұсқауларға қатысты білімі аз оқушылар арнайы білім алуды қажет ететін оқушылар санатына жатқызылады (Өзгеріс енгізілгеніне қарай арнайы білім алуды қажет ететін және дарынды оқушыларға берілетін білім туралы №27/2016 бұйрық).

Қолдау көрсету шараларының бес деңгейлік жаңа жүйесі, сонымен қатар чех тілін екінші тіл ретінде қолданатын оқушыларға тілдік қолдау көрсету негізінен қолдау көрсетудің екінші және үшінші деңгейлеріне қатысты болады. Екі жағдайда да мектептің консультациялық орталығының ұсынысы (SCF) болуы керек. Сондықтан мектептің консультациялық орталығында емтихан тапсыруды **сұраған** және қолдау көрсету шараларын іске асыруға **келісім берген ата-аналарды хабардар** ету керек.

Қолдау көрсету шараларында оқушылардың қандай құқықтары бар?

Қолдау көрсету шараларының 2-деңгейі

2-деңгейлі қолдау көрсету шаралары **нұсқау тілін жетік білмейтін оқушыларға қатысты** (чех тілі бойынша білім деңгейі – B1–B2).

Ұсынылған қолдау көрсету шаралары:

- Арнайы оқулықтар мен құралдар (шетелдіктерге арналған чех тіліндегі оқулықтар);
- Әр апта сайын 1 сағаттық **педагогикалық көмек** (оқушымен немесе мектептегі сыныппен жұмыс істеу үшін) – мысалы, чех тілін екінші тіл ретінде үйретеді;
- Апта сайын 1 сағат **арнайы педагогикалық көмек**, оны мектептегі арнайы педагог ұсынады.

Бастауыш және орта мектептегі чех тілін екінші тіл ретінде үйренетін оқушылар (басқа мәдени немесе географиялық ортада өсуіне байланысты көмек қажет ететін оқушылар) үшін чех тілін оқыту немесе чех тілін екінші тіл ретінде оқыту бағдарламасын күшейту керек, ол үшін **консультациялық оқыту сағаттарын барынша көбейту керек;** оқушылар аптасына чех тілін екінші тіл ретінде **3 сағат, жылына 120 сағаттан аспауы керек.**

Қолдау көрсету шараларының 3-деңгейі

3-деңгейлі қолдау көрсету шаралары **нұсқау тілін білмейтін оқушыларға қатысы** (чех тілі бойынша білім деңгейі – А0–А2).

Ұсынылған қолдау көрсету шаралары:

- Білім беру мазмұнын реттеу,
- Арнайы оқулықтар мен құралдар (шетелдіктерге арналған чех тіліндегі оқулықтар);
- Аптасына 3 сағат педагогикалық көмек (оның ішінде 1 сағаты сыныпта жұмыс істеу) – мысалы, чех тілін екінші тіл ретінде үйренетін оқушыларға көмек;
- Апта сайын 3 сағат арнайы педагогикалық немесе керек болған жағдайда, психологиялық көмек, оны мектептегі арнайы педагог ұсынады.
- 0,5 FTE ауқымында басқа педагогикалық қызметкердің көмегі (мысалы, чех тілін екінші тіл ретінде оқытатын маман болуы мүмкін). Бастауыш және орта мектептерде чех тілін екінші тіл ретінде оқитын балалардың білімін күшейту үшін **аптасына 3 сағат, жылына 200 сағатқа дейін** оқыту керек.
- 3-деңгейлі қолдау көрсету шараларының бір бөлігі ретінде консультациялық орталық оқушыға **оқу мерзімін ұзартуды** ұсынуы мүмкін №27/2016 бұйрықты қараңыз, “Арнайы білім алу қажеттіліктері талап етсе (әсіресе *басқа мәдени* немесе географиялық ортала өскен балалар үшін), *бастауыш*, орта және үшінші сатылы білім алу мерзімін **бір жылға созыруға болады.**” Ол Чех Республикасына келгеннен кейін **9 сыныпқа тағайындалып**, бірақ нұсқау тілін жетік білмеуіне байланысты, оқи алмайтын оқушыларға арналған. Осындай жастағы оқушылар **бір сынып төмен** оқытылып, орта мектепке өту емтиханын тапсырғаны дұрыс болады.

4-ші және 5-ші деңгейде қолдау көрсету шаралары чех тілін екінші тіл ретінде оқитын және мүмкіндігі шектеулі балаларға қатысты.

Бастауыш мектеп

Білім туралы заң бойынша барлық бала бірдей білім алуға құқығы бар. Сондықтан мектепте Чехия территориясына көшіп келген шетелдіктерге білім беру бойынша жасалатын жағдай Чехия азаматтарына жасалатын жағдаймен бірдей болуы керек және олар өздерінің заңды түрде көшіп келгенін дәлелдейтін құжат көрсетпесе де болады.

Шетелдік азаматтардың барлығы бастауыш мектепте тегін білім алуға, мектеп тамағын пайдалануға, сонымен қатар мектеп жанындағы орталық ұсынатын қосымша білім ошақтарына қатысуға құқылы. Мектеп чех тілін екінші тіл ретінде оқитын оқушыларды қабылдамауы мүмкін. Чех тілін екінші тіл ретінде оқитын оқушыны қабылдамаудың жалғыз себебі – мектептің толы болуы. Мектептер ондай балаларды қабылдауда белгілі бір талап қоятын жағдайларды жиі байқаймыз. Ондай жағдайда Білім туралы заң талаптары бұзылып жатқанын ескерту керек.

№48/2005 бұйрық (10-бөлім) бойынша мектеп директоры **оқушыны мектепке қабылдаған соң бір аптаның ішінде** оқушының заңды өкіліне тілдік дайындық

сабақтары өтетіні жөнінде хабарлауға міндетті. Не болмаса мектептің өзі ондай балаларды тиісті сабаққа жазып қоюы мүмкін.

Өзгеріс енгізілгеніне қарай Білім туралы № 561/2004 заң мен №27/2016 бұйрыққа енгізілген өзгерістері чех тілін екінші тіл ретінде оқитын барлық оқушы үшін маңызды өзгеріс болып табылады. Оған **чех тілін екінші тіл ретінде оқитын балалар мен оқушылар** кіреді.

Мектеп интеграциясына тегін дайындық және ана тілін оқытудағы көмек

Оқушының тұрғылықты мекенжайына сәйкес жергілікті атқарушы орган мектептің негізін қалаушымен біріге отырып, мына әрекеттерді орындай алады:

(а) бастауыш мектеп білімін беруге тегін дайындау, оның ішінде сол оқушылардың қажеттіліктеріне байланысты чех тілін үйрету,

(б) қажет болған жағдайда, баланың туған еліндегі атқарушы органдармен біріге отырып, баланың ана тілін және өз елінің мәдениетін оқыту. Ондай жағдайда, ол пәндер бастауыш мектептегі күнделікті пәндермен үйлестірілуі керек.

2012 жылдың 1 қаңтарында №472/2011 Білім туралы заң күшіне енді. Демек 2012 жылдың 1 қаңтарынан бастап міндетті мектеп білімін алған шетелдік оқушылардың барлығы үшін оқушының тұрғылықты мекенжайына сәйкес жергілікті атқарушы орган мектептің негізін қалаушымен біріге отырып, бастауыш мектеп білімін беруге тегін дайындау, оның ішінде сол оқушылардың қажеттіліктеріне байланысты чех тілін үйретуі керек.

Бұл балаларды оқытатын педагогикалық қызметкерлердің біліміне келетін болсақ, жергілікті атқарушы орган олардың да бұндай оқыту жүйесі үшін дайындықтан өтуін қадағалайды. Педагогикалық қызметкерлер балалар мен оқушыларды оқытуға қажетті білімді ала алады. Мысалы шетелдік балаларды оқыту үшін Білімді жетілдіруге арналған ұлттық институтта оқуы мүмкін.

Босқындар лагерлерінде, сонымен қатар босқындар лагерінен тыс тұратын босқындардың балалары оқитын бастауыш мектептерде сондай балаларға арналған негізгі тілдік дайындық сабақтары болады.

Негізгі нормативтік құрылым

Адамдардың жынысына, нәсіліне, түсіне, тіліне, сеніміне, дініне, саяси немесе басқа көзқарасына, ұлтына немесе әлеуметтік шығу тегіне, қай ұлт өкілі екеніне, мүлкіне немесе басқа да статусына қарамастан барлығының құқығы тең болады. Олар азаматтығы бар тұлғаларға да, шетелдіктерге де қатысты. Осы негізгі құқықтар қолданыстағы заңда көрсетілген.

Нормативтік құрылым:

- Чех Республикасының конституциясының 10-бабына сәйкес халықаралық конвенциялардан (Адам құқықтарын және негізгі еркіндігін қорғау туралы

конвенция, Баланың құқықтарын қорғау туралы конвенция, Босқындар туралы конвенция және т.б.) тұрады.

- Негізгі құқықтар мен еркіндік туралы хартия – Еуропалық заң (ережелер мен директивалар)
- Көшіп келген шетелдіктер туралы заң
- Босқындар туралы заң
- Уақытша қорғау туралы заң
- Білім туралы заң - оған қатысты заңдар, бұйрықтар, министрлік қағидалары...

Шетелдіктердің көшіп келуі туралы арнайы құқықтар мен міндеттер мына заңдарда қарастырылған:

- Босқындар туралы заң
- Уақытша қорғау туралы заң
- Көшіп келген шетелдіктер туралы заң